

Nr 106.

Ankom till riksdagens kansli den 26 april 1946 kl. 4 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkterna 136 och 140) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1946/47 beräkna dels till Bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa ett förslagsanslag av 3 800 000 kronor, dels ock till Bidrag till epileptikeranstalter ett förslagsanslag av 550 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 145, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 1 mars 1946, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statsbidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa samt för fallandesjuka, att tillämpas från och med den 1 juli 1946, dels medgiva, att till föreningen Söderhaga skolhem u. p. a. må — utan hinder av gällande bestämmelser om statsbidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa — utgå ett engångsbidrag med 20 000 kronor för täckande av uppkommet driftunderskott, på villkor som av Kungl. Maj:t må föreskrivas, dels medgiva, att till svenska diakonanstalten må — utan hinder av gällande bestämmelser om statsbidrag till epileptikeranstalter — för tiden från och med den 1 juli 1946 till och med den 30 juni 1947 på vissa villkor utgå ett extra statsbidrag med högst 15 000 kronor för en vid Berga vårdhem för fallandesjuka män anordnad klinisk undersökningsavdelning, dels ock anvisa ovannämnda båda förslagsanslag med respektive 3 900 000 och 590 000 kronor.

I samband med anvisande av anslag för innevarande budgetår till statsbidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa samt för fallandesjuka anhöll 1945 års riksdag (skrivelse nr 433) om förslag till ändrade grunder från och med den 1 juli 1946 för ifrågavarande statsbidrag.

I anledning av riksdagens hemställan uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 29 juni 1945 åt 1941 års lärarlönesakkunniga att med beaktande av vad riksdagen i förenämnda skrivelse anført verkställa utredning och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de ändrade bestämmelser, som erfordrades, därest staten från och med budgetåret 1946/47 komme att övertaga hela kostnaden för avlönande av de föreståndare och lärare, som avses i gällande avlöningsreglemente för de statsunderstödda skolorna för bildbara sinnesslöa m. fl. Till åtlydnad av uppdraget ha förenämnda sakkunniga i skrivelse den 28 januari 1946 inkommit med förslag i ämnet.

Över förslaget ha *statskontoret* och *skolöverstyrelsen* ävensom *svenska landstingsförbundet* och *svenska stadsförbundet* avgivit yttranden.

Departementschefen har i fråga om bidragsgrunderna för egen del anført följande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har 1945 års riksdag godkänt av Kungl. Maj:t i propositionen nr 285 förordade ändrade grunder för statsbidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa samt för fallandesjuka, innebärande bland annat att huvudmännen för berörda anstalter från och med den 1 juli 1945 berättigats att erhålla statsbidrag med 75 procent jämväl å sådana driftkostnader, som utgöras av avlöningar åt föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa och epileptiker. I den skrivelse (nr 433), varigenom riksdagen anmälde sitt berörda beslut, har emellertid riksdagen tillika — i principiell anslutning till en motionsvis gjord hemställan, att staten skulle påtaga sig hela kostnaden för dessa befattningshavares löner — anhållit om förslag till ändrade grunder från och med den 1 juli 1946 för statsbidragen till driften av ifrågakvarande anstalter.

I det förslag i ämnet, som nu framlagts av 1941 års lärarlönesakkunniga, ha de sakkunniga utgått från att riksdagen avsett, att statsbidraget till berörda föreståndar- och lärarlöner borde konstrueras på i huvudsak samma sätt som skett i fråga om statsbidragen till avlöningar inom folkskoleväsendet, d. v. s. att staten bidrager med ett hela avlöningen motsvarande belopp, minskat med författningssligt hyresavdrag för vederbörande lärares tjänstebostad. Ett dylikt system för statens bidrag till motsvarande avlöningar inom sinnesslö- och epileptikervården ha de sakkunniga emellertid icke funnit sig kunna förorda, och såsom skäl härför har av de sakkunniga anförts dels att frågan om statsbidrag till folkskolans lärare vore föremål för de sakkunnigas fortsatta överväganden och dels att en dylik reglering för sinnesslölärnarnas vidkommande förutsatte tillkomsten av en boställsordning, varav, enligt vad en av de sakkunniga verkställd undersökning syntes giva vid handen, något egentligt behov knappast föreläge och som icke heller vore av lämplighetsskäl påkallad. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga endast ansett sig kunna förorda en provisorisk lösning av frågan om statens bidrag till avlöande av hithörande lärarpersonal. Mot utformandet av en dylik provisorisk reglering i nära överensstämmelse med de nuvarande reglerna för statsbidragen till folkskoleväsendet ha de sakkunniga emellertid funnit flera skäl tala, därav främst föreliggande olikheter i bostadsstandard de båda lärarkategorierna emellan. En lämplig reglering har däremot av de sakkunniga ansetts kunna vinnas på grundval av nu gällande ordning. I enlighet härmed föreslås de sakkunniga, att statsbidraget till föreståndar- och lärarlönerna vid de ifrågakvarande sinnesslöanstalterna jämväl i fortsättningen fastställas till viss procent av lönekostnaderna men att bidraget från och med budgetåret 1946/47 höjes till 90 procent av lönerna. Med en dylik höjning av statsbidraget borde emellertid förenas en viss kontroll från statens sida i syfte att förhindra att lönekostnaderna onödigtvis stegrades.

Den sålunda ifrågasatta regleringen av statsbidraget till lärarlönerna har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av skolöverstyrelsen samt av svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet, varemot statskontoret tillkännagivit en från de sakkunniga avvikande mening. Enligt statskontoret bör någon ändring av nu gällande statsbidragsgrunder icke ifrågasättas, innan frågan om statsbidragen till folkskollärarlönerna bragts till lösning. Sakligt sett hävdar statskontoret emellertid — i motsats till de sakkunniga

— att statsbidraget till lärarlönerna bör regleras i analogi med reglerna för statsbidragen till folkskoleväsendet. Det enligt statskontorets mening av frågan om reglerna för statsbidragets utgående helt oberoende spörsmålet om ersättning för tjänstebostad borde dock liksom hittills bestämmas enligt avtal mellan huvudmannen för skolan och vederbörande befattningshavare. Komme emellertid en höjning av nu utgående statsbidrag att övervägas på grundval av de sakkunnigas förslag, har statskontoret ansett sig icke kunna förorda högre bidragsprocent än 80.

För egen del har jag icke kunnat värja mig för intrycket, att de bestämmelser rörande statens andel i bestridandet av ifrågavarande lärarlöner vid sinnesslö- och epileptikeranstalterna, som genomfördes i enlighet med 1945 års riksdags beslut, tills vidare borde lämnas orubbade i avvaktan på slutförandet av nu pågående utredning om statens bidrag till lärarlönerna inom folkskoleväsendet. Med hänsyn till vad riksdagen i ämnet anfört finner jag mig likväl böra föreslå en provisorisk reglering av den föreliggande frågan. Hur en sådan reglering skall åvägbringas kan givetvis vara föremål för delade meningar. De skäl som av de sakkunniga anförts mot att därvidlag tillämpa de inom folkskoleväsendet gällande grunderna finner jag emellertid bärande. I likhet med de sakkunniga håller jag före, att den lämpligaste regleringen vinnes genom en höjning av den procentuella statliga andelen av lönekostnaderna. Under beaktande bl. a. av att statens andel i lönekostnaderna vid folkskoleväsendet växlar mellan 70 och 90 procent, synes denna höjning icke lämpligen böra göras större än att statsbidragsprocenten uppgår till 85. Sistämnda procenttal, som ligger mitt emellan det av de sakkunniga föreslagna och det av statskontoret förordade, bör gälla från och med den 1 juli 1946. I anslutning härtill finner jag mig även böra förorda, att i reglementet för statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa intages en bestämmelse av innebörd att, därest icke-ordinarie lärare erfordras vid viss skola, skolöverstyrelsen skall för varje läsår fastställa antalet läraravdelningar vid skolan. En motsvarande befogenhet bör tillkomma överstyrelsen i fråga om skolor för epileptiker. Frågan om en särskild boställsordning för de ifrågavarande personalgrupperna synes icke böra avgöras i nu förevarande sammanhang.

För innevarande budgetår ha såsom förslagsanslag anvisats dels till Bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa 2 800 000 kronor, dels ock till Bidrag till epileptikeranstalter 450 000 kronor.

I fråga om beräkningen av medelsbehovet nästa budgetår för driftbidrag till anstalter för bildbara sinnesslöa föreliggande framställningar från *medicinalstyrelsen* och *skolöverstyrelsen*. Härjämte har *styrelsen för föreningen Söderhaga skolhem u. p. a.* den 23 april 1945 anhållit om ett engångsanslag å 20 000 kronor till täckande av vissa med dess verksamhet uppkomna utgifter.

Över sistnämnda framställning ha *utlåtanden* avgivits av *medicinalstyrelsen*, av *skolöverstyrelsen* efter hörande av inspektören för sinnesslövärdundervisningen samt av statskontoret.

Vad angår driftbidrag till epileptikeranstalter har *medicinalstyrelsen* i skrivelse den 31 augusti 1945 gjort beräkningar angående medelsbehovet under anslaget för nästa budgetår.

I fråga om medelsbehovet har *departementschefen* för egen del anfört följande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att medelsbehovet för nästa budgetår till bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa av de anslagsdisponerande myndigheterna — vid tillämpning av oförändrade bidragsgrunder — beräknats till sammanlagt 3 835 000 kronor, varav 900 000 kronor skulle belöpa å bidragen till lärarpersonalens löner och 2 935 000 kronor å övriga driftkostnader. Mot denna uppskattning synes i och för sig intet vara att erinra. Vid bifall till den av mig i det föregående förordade höjningen av statsbidraget till lärarlönerna föranledes emellertid ett ytterligare behov av lönebidrag till ett belopp av omkring 100 000 kronor. Med hänsyn till att bidragen utgå halvårsvis i efterskott och sålunda de från och med den 1 juli 1946 förordade höjda lönebidragen komma att, i den mån de avse senare hälften av budgetåret, belasta först därpå följande budgetår torde emellertid vara tillräckligt att för budgetåret 1946/47 upptaga anslaget till $(\frac{1}{2} \times 900\,000 + \frac{1}{2} \times 1\,000\,000 + 2\,935\,000)$ 3 885 000, vilket belopp, med hänsyn jämväl till vad jag i det följande vill föreslå, torde böra avrundas uppåt till 3 900 000 kronor. Härvid har jag räknat med att från anslaget skall få utgå bidrag med samma belopp som för innevarande budgetår till *dels* föreningen för sinnesslöa barns vård för uppehållande av verksamheten vid föreningens seminarium för utbildande av lärarinnor vid skolor för sinnesslöa barn *dels ock* allmänna svenska föreningen för vården av sinnesslöa och fallandesjuka för anordnande av en utbildningskurs för vårdpersonal vid sinnesslöanstalterna.

Vad härefter angår den av föreningen Söderhaga skolhem u. p. a. gjorda framställningen om statsanslag å 20 000 kronor för täckandet av vissa med dess verksamhet uppkomna utgifter, framgår av utredningen i ärendet att nämnda utgifter, som förorsakats av en skyddsrumsanläggning och anordnandet av en ny brunn, kommit att medföra ett underskott i föreningens driftbudget, vilket synes äventyra fortbeståndet av den av föreningen bedrivna anstaltsverksamheten till förmån för psykopatiska imbecilla flickor. Av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen har vitsordats, att anstalten fyller en viktig uppgift såsom specialanstalt för hela landet och att ett nedläggande av dess verksamhet skulle betyda ett allvarligt avbräck för sinnesslöundervisningen, alldenstund andra lämpliga placeringsmöjligheter icke stå till buds för denna kategori sinnesslöa. Med hänsyn härtill och då det av föreningen begärda beloppet är förhållandevis ringa vill jag i likhet med de i ärendet hörda myndigheterna ej motsätta mig att medel i begärd omfattning ställas till föreningens förfogande. Övervägande skäl synas mig tala för att beloppet utlämnas som ett extra driftkostnadsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Jag förordar därför, att riksdagens bemyndigande utverkas för Kungl. Maj:t att till föreningen med anlitan av förevarande anslag utgiva ett engångsbidrag å 20 000 kronor till täckande av det å föreningens rörelse uppkomna underskottet, därvid å Kungl. Maj:t torde få ankomma att, med beaktande av vad skolöverstyrelsen anfört i ärendet, fastställa närmare villkor för bidragets åtnjutande.

Anslaget till bidrag till epileptikeranstalter har av medicinalstyrelsen beräknats till 570 000 kronor, avseende bidragen till de egentliga driftkostnaderna. Styrelsen har därvid räknat med att för en klinisk undersökningsavdelning vid Berga vårdhem skall utgå ett extra bidrag av samma storlek, som beviljats för innevarande budgetår eller högst 15 000 kronor. Mot styrelsens beräkning har jag icke annat att erinra än att beloppet 570 000 kronor bör ökas med omkring 21 500 kronor, motsvarande statens bidrag under nästa budgetår för bidrag till lärarlöner vid en anstalt av här avsett slag. Anslagsbehovet kan sålunda uppskattas till $(570\,000 + 21\,500)$ 591 500 kronor eller i avrundat tal 590 000 kronor, vilket belopp jag sålunda

förordar till anvisande för nästa budgetår. Sedvanligt bemyndigande torde böra utverkas av riksdagen om medgivande att utgiva förenämnda extra statsbidrag, numera å 15 000 kronor, till undersökningsavdelningen vid Berga vårdhem.

Regleringen för tiden från och med den 1 juli 1946 av frågan om statens bidrag till löner vid sinnesslö- och epileptikeranstalter föreslås få en allenaast provisorisk natur i avvaktan på slutförandet av pågående utredning om statens bidrag till lärarlönerna inom folkskoleväsendet. Provisoriet innehär i huvudsak, att statsbidragsprocenten höjes från 75 till 85. Utskottet vill ej motsätta sig ifrågavarande förslag och har ej heller funnit anledning till erinran mot vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit.

Utskottet.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må

I. godkänna de ändrade grunder för statsbidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa samt för fallande-sjuka, som förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 1 mars 1946, att tillämpas från och med den 1 juli 1946;

II. medgiva, att till föreningen Söderhaga skolhem u. p. a. må — utan hinder av gällande bestämmelser om statsbidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa — utgå ett engångsbidrag med 20 000 kronor för täckande av uppkommet driftunderskott, på villkor som av Kungl. Maj:t må föreskrivas;

III. medgiva, att till svenska diakonanstalten må — utan hinder av gällande bestämmelser om statsbidrag till epileptikeranstalter — för tiden från och med den 1 juli 1946 till och med den 30 juni 1947 utgå ett extra statsbidrag med högst 15 000 kronor för en vid Berga vårdhem för fallande-sjuka män anordnad klinisk undersökningsavdelning, på villkor, bland andra, att vid densamma mottagas patienter även från andra epileptikeranstalter enligt anvisningar, som inspektören för sinnesslövärderna må meddela;

IV. under femte huvudtiteln för budgetåret 1946/47 anvisa

a) till *Bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa* ett förslagsanslag av 3 900 000 kronor;

b) till *Bidrag till epileptikeranstalter* ett förslagsanslag av 590 000 kronor.

Stockholm den 26 april 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.